

UGNĒ BARAUSKAITĒ

Vieno
žmogaus
bohema

TYTO ALBA

UGNĖ BARAUSKAITĖ

Vieno
žmogaus
bohema

VILNIUS 2016

UDK 821.172-31
Ba413

© Ugnė Barauskaitė, 2016
© „Tyto alba“, 2016

ISBN 978-609-466-156-3

1931 metų birželio 8 dieną seniai pamirštas Čes. ant atviruko rašė: „Brangi Zosyte! Siunčiu Tau daug labų dienų iš Palangos. Labai esu patenkintas. Šeštadienį buvau girtas nuo konjako. Sekmadienį nuo vyno.“

Dokumentuota knygoje „Senoji Palanga“.

Visais laikais tas pats!

Palangoje buvodavau nuo trejų. Mėnesį su tėvais, mėnesį su seneliais. Su seneliais man patikdavo labiau.

Mama iš tekstilės fabriko „Kaspinas“, kuriame dirbo piešinių kopijuotoja, gaudavo kambariuką Kastyčio gatvės gale. Ten ir vaikų būdavo. Bildėdavom laiptais aukštyn žemyn, miške mėtydavom šiškas, plastmasiniais šaukšteliais kabindavom šviežią medų. Medus man šiaip sau, tačiau labai norėdavau bačkutės ir šaukštelio...

Kartą vienas berniukas valgė žalią bulvę. Kaip obuolį! Labai nustebau.

Mama paplūdimyje visad nerdavo ir atostogoms baigiantis jau turėdavo naują suknelę. O tėtis buvo linksmas vaikas ir liurlino smėlio pilis.

Su seneliais buvo kitaip. Gyvendavome Senosios vaistinės name, didžiajame kambaryje su veranda. Dažniausiai būdavau viena. Jeigu seneliai per mažutį televizoriuką žiūrėdavo nespaltotą futbolą, manęs neišleisdavo į lauką. Teta liepdavo sočiai valgyti. O kartą iš turgaus parnešė pintinėlę vyšnių. Vyšnias surijome, o pintinėlę dar turiu. Smulkiems daiktams ir siūlams susidėti, su violetiniais nuo vyšnių šonais.

Labiausiai mėgdavau šluoti verandą. Kruopščiai, metodiškai ir meditatyviai. Sakydavau, kad užaugusi būsiu šlavėja. Tiesiog labai mylėjau tą verandą, suprantate? Su drožinėtom arkom, apskritu stalu. Kai savaitgaliais atidumdavo tėtis (o jis tikrai dumdavo autostrados greičiu be jokios autostrados!), prie to stalo prasidėdavo baliai festivaliai – šampanas moterims, degtinė vyrams ir būtinai rūkytas ungurys. Paskui tėtis nakvodavo verandoje. Seneliai pykdavo. Kaip koks laukinis, praktiškai kieme! Dabar suprantu, kad tą vaikišką laisvės troškimą paveldėjau iš jo. Norą žaisti smėliu pajūryje, juoktis prie stalo su draugais. Jei baliavot, tai baliavot. Šlapti vasaros lietuje ir iš lėkštės pasičiupti skaniausią kąsnelį.

Mama turėdavo viziją. Tėtis pasiduodavo impulsui. Kartą ji norėjo šventinį stalą dekoruoti paparčių lapais ir išsiuntė mus jų parvežti. Jokių paparčių mes neradome, priskynėme kažkokių pūkučių. Tokių mažų pilkų peliukų. Mums buvo taip gražu! Tačiau mama truputį užvertė akis.

O kitą kartą tėtis ant arbūzo šaukšteliu išskaptavo dureles, langus ir žodžius: sveikinu su gimtadieniu, dukra! Dar dabar matau, kaip tas arbūzas kėpsio lėkštėje ant balto šaldytuvo. O aš tokia maža mažutė, žiūriu į jį iš apačios.

Tėtis mėgo arbūzus. Ir trešnes! Pakeliui į Krymą trešnių pirkdavom kibirais. O Palangoj šveisdavom riebius rūkytus ungurius su duona ir sviestu. Nes gyvenimas vienas, ir džiaugtis juo reikia sočiai.

Kai toks žmogus miršta, kiti apie jį sako: skubėjo gyventi, ko gero, jautė, kad jaunas mirs. Taip ir buvo. Visiškai taip. Rieškučiom, rieškučiom. Kampais, kampais – ir į damkes. Buvo keturiasdešimt penkerių.

O savo Palangą atradau devyniolikos. Ne tėvų, ne senelių – savo. Ne kepti ant margo kilimėlio, o ilgai vaikštinėti pajūriu. Ne audringai pramogauti, o kukliai naktinėti, beje, toje pačioje Senosios vaistinės verandoje. Ne šveisti tėčio pirktus pietus vis kitam restorane (nes gyvenime reikia išragauti viską), o siurbčioti savo kuklią kavytę, bet prie to paties staliuko. Rituališka.

Kai išlaikiau stojamuosius į Vytauto Didžiojo universitetą, kitą rytą į mano palėpę įžengė tėtis ir pareiškė: „Kraukis daiktus, mėnesiui važiuoji į Palangą. Autobusas po trijų valandų.“

Po penkiolikos minučių jau stovėjau su krepšiu.

Už maistpinigius nusipirkau džinsus. Nors tėtis turėjo pakankamai išteklių mane valgydinti ir lepinti, džinsų nepirko iš principo. Principų turėjau ir aš. Todėl visą mėnesį valgiau tik bulves ir juodą duoną. Mama tai išgirdusi pasibaisėjo: „Ar tu suvoki, kiek čia kalorijų?!“

Taip jau yra, tėtis maistą vertino skanumu ir apstumu, o mama – kalorijomis. Žodis „dieta“ mano lingvistiniame arsenale atsirado, ko gero, trečias. Kartą nėščiai moteriai autobuse dūriau pirštu į pilvą, sakiau, fui, kokia stora boba, dietos nesilaiko! Man buvo gal pusantrų. Anksti pradėjau kalbėt, tas tiesa.

Taigi, džinsai.

Tais metais buvo kuriama „Ramybė“: lauke surikiuoti plastmasiniai baldeliai, gruzdintos bulvės ir tobulai juoda kava. Ištekliai minimalūs, mandrumas užtat begalinis. Būtinai ateidavau ten išgerti kavos ir parūkyt. Oriai taip, atseit nepriklausomai.

Kartą toks ilgšis su šortais, jau ne vieną dieną mane stebėjęs, galiausiai paklausė:

– Sakykite, kas gi jums vakar nutiko?

– O kas?

– Taigi jūs išgėrėt kavos, bet neparūkėt, kaip įprastai.

– Bulvės virė, – prisipažinau, – aš gi čia per kiemą gyvenu...

Va taip aš susipažinau su Arvydu Samuku. Tikriausiai tada negalvojau nieko, tik išraudau baisiausiai, bet metams bėgant vis aiškiau įsivaizduodavau, kaip tuo momentu mano sąmonę turėjo nutviekti suvokimas, kad Arvydas – tai žmogus, be kurio nėra nei „Ramybės“, nei Palangos.

Tiesa, po daugybės šitos ištikimybės metų supratau, kad iš tiesų esmė yra Gaiva, pilkojo megztinio kardinolas, pilnų indaujų fejė, – bet iki to dar buvo labai toli.

Ėjo 1994-ieji.

Buvau smarki, bet naivi mergiotė, kuri netgi – o Viešpatie! – netgi nebuvo sutikusi savo ilgosios meilės, tokios tautos ir kankinamos, kad net neįmanoma įsivaizduoti jos kada nors nebus.

Gerai pagalvojus, visą gyvenimą draskiausi per daug. Kartą jis, tasai meilė, man pasakė: „Tu, Barauskaite, niekada nieko iš tikrųjų nemylėjai.“ Tuomet išžeidžiau: juk mylėjau tiek daug ir taip dažnai, kad kartais net po du iš karto. Deja, jis buvo teisus. Aš nemylėjau – tik draskiau sau širdį. O paskui pavargau. Visos mano meilės pamažu dingo. Išbluko jausmai, nusitrynė per radiją transliuojamų dainų emocijos – liko tik lengva gėda, kad tai aš buvau ta mergina, kuri meilės galia tikėjo labiau nei protu.

Bet tada dar nežinojau, kad daugybės klaidų galėčiau tiesiog nepadaryti. Dar nežinojau, kad paskui man jokio vyro jau netrūks per smarkiai. Nei teatre, nei kelionėje, nei prie vyno butelio. Kad mano gyvenimas toks ir bus: vieno žmogaus bohema.

Kai susitikome paskutinį kartą, jau žinojau, kad greitai nesusimatysim, ir stebeilijausi taip, kad visam laikui įsidėmėčiau tą veidą, kad niekada niekada nepamirščiau ir ypatingos vienvėdos valandomis galėčiau gardžiuotis tomis atmintyje išskylančiomis padūmavusiomis akimis. Tuomet paklausiau:

- Kaip manai, kiek dar turime laiko šitaip žaisti?
- Visą gyvenimą, – atsakė jis.
- O jei aš rytoj mirsiu?
- Tada vieną dieną.

Kaip antausis tik pliaukšt! – per skruostą, ir viskas stoja į vietas. Kam tas kvailas inkštimas: „Myliu, noriu, ilgiuosi, mirštu be tavęs!“ Na ir ką, kad mirštu jau šitiek metų? Vis nenumirštu, ir blaivaus proto žmogui tai atrodytų pakankamai juokinga.

Tiesą sakant, tai ir viskas. Daugiau mes iš tikrųjų nesimateme. Beveik.

Keista, kad būtent tie, kuriuos iš tikrųjų mylime, mus išmoko vienvėdos kalbos. O kartą išmokęs jau nebegali apsimesti, kad nesupranti.

Aš ją girdžiu visur.

♦ ♦ ♦

Jau dorai nepamenu, kaip atvykau į šitą Vilnių. Anot Grigorijaus Kanovičiaus, jaunikių ir pakaruoklių miestą. Jaunikių neatsirado, pakaruoklių – vienas kitas. Bet filosofų (praktikų ir teoretikų) – apščiai. Kol vienas kaunasi su basilisku, kitas prie Bastėjos išsitraukia dešrą ir apšlapina jam snukį.

Dar sakoma, kad vilniečiai – tai kaimiečiai ir kauniečiai. Aš irgi kaunietė. Tikra, ketvirtos kartos – nors ir ne iš paties centro. Prosenelis buvo ministerijos sekretorius, karui prasi-dėjus jis parjojo namo ant darbinės kėdės. Ir ji mūsų šeimoje suvaidino gerokai didesnę vaidmenį nei vargšas prosenelis (kuris netrukus ir pasimirė). Ant tos kėdės ilgus metus sėdė-jo diedukas. Vieną po kito skaitė Maksimo Gorkio rašinius, spjaudė į dubenėlį po stalą ir trynė vatinuko rankove radia-toriaus čiaupą. Radiatorius buvo dažytas pilkai, čiaupas aki-namai tvieskė žalvariu. Diedukas visuomet vilkėjo pilkšvais milicininko marškiniais, avėjo mamulės siutomis šlepetėmis. Buvo grįžęs iš lagerio, gėrė daug, nekentė visų rusų iš eilės (išskyrus Gorkį) ir viską darė, kaip sakydavo jo kaime, „tun-kiai tunkiai, iš palengva“: neskubriai mėtė malkas į krosnį, į dėžutes dėliojo varžtelius. Taip ir šoko, vietoj pasitrepsėda-mas. Eidamas į kiemą įsispirdavo į kaliošus, o ant galvos užsi-voždavo rudą beretę. Tuo metu kėdę užimdavau aš arba teta. Mudvi pešėmės dėl visko: ir dėl šitos kėdės, ir dėl aliuminio šakutės, ir dėl gero kampo patupėti. Kėdė buvo labai patogi. Šakutė – priešingai nei giminės sidabras ir melchioras – len-gva. Be to, vienintelė. Kuo geras kampas, nežinojau. Tik šiaip mėgdžiojau.

Paskui (dėl suprantamų ir liūdnuj priežasčių) kėdė atiteko

tetai, ir ši ją nudažė baltai – priderino prie interjero. Kiek vėliau kėdė kažkaip užsiliko balkone ir buvo ten tol, kol nuo drėgmės išsiskėtė. Tada atėjau aš ir kėdę išvadavau. Dabar ant jos sėdžiu. Dabar dėl jos pešasi mano dukros. Penkta karta nuo kėdės.

Kita vertus, jau esu ir vilnietė. Tuo labiau kad Kauno, kuriam jaučiuosi priklausanti visa esybe, to smulkiaburžuazinio išsigalvojimo, jau nebėra. Nei kreipinio „ponia“, skrupulingai puoselėto net sovietiniais laikais, nei pačių ponių su dailiomis kailinėmis kepuraitėmis. Nebėra nei restorano „Žalias kalnas“, nei naktinių programų, nei specialiai toms programoms siūtų mamos suknelių. Ne ne, mama nekoncertavo – ji eidavo ten baliavot. Bet klostydama sukneles ant lovos sakydavo: šitą pasisiuvau „Žalio kalno“ atidarymui.

Niekada to nepamiršiu!..

Ką iš tiesų reiškė „po blatu“, nežinojau. Skambėjo it burtažodis, kurį ištarus ant virtuvės stalo atsiranda ovacijas sukeliantys majonezo indeliai, konservuoti žirneliai, čekiškas alus, taip pat itališki ilgaauliai, moherio siūlai, šilko rietimai, nailoninės kojinės ir kas tik nori. Sezamai, atsiverk! Mutabor! Po blatu! – nemačiau jokio skirtumo. Pasakose kilimai skraidodo, staltiesės valgiais nusikloja. Tai kodėl ne itališkais batais ir šilkais?..

Po to, kai burtažodis suveikdavo, mama išsitraukdavo siuvimo mašiną. Ji buvo moderni ir tilpo į spintelę. Nelabai įdomi. Užtat mamulė turėjo „Singer“! Metalinėmis ažūrinėmis kojomis, mediniu stalviršiu ir mažučiu nuzulintu stalčiuuku, kurį aš, įsitaisiusi ant sofos, glostinėdavau ir zulindavau dar labiau. Siūti nenorėjau – tik to stalčiuuko su rankenėle. Beje,

„Singer“, jau anuomet nenaują, iš keliaujančio prekeivio nupirko dar mano prosenelė. Įdomu, ar jai rūpėtų, kad siuvimo agregatas nuluptas velniop, iš mašinos padarytas staliukas, o stalčiuke laikau savo karolius?.. Be to, Vilniuje?..

Dabar, kai rašau, taip ir magą ištiesti ranką ir paliesti tą pačią apvalią rankenėlę.

Tiesą sakant, ir neatsispyriau. Paliečiau.

Vaikystės namai ir išpūdžiai! Pradžioje nuo jų bėgam, ieškom nepriklausomos savasties, perkam stiklinius stalus ir juodas lentynas, sėdim ant žemės ar ant baro kėdžių, norim būti modernūs ir kitokie, tačiau anksčiau ar vėliau viskas susikrato, ir dabar jau nebūtų mielesnio kampelio už mamos mergautinį kambarį, tik jo, deja, nebėra. Nei svetainės komplekto plonomis kojytėmis, nei švelniai nuskalbtos žalios patalynės su trikampaiais katinėliais (*art deco!*), nei sienoje įtaisytos knygų lentynos su visais dieduko gorkiais.

Mamos suknelės išdalintos kaip nemadingos. Mylimam mieste neliko nei senojo „Metropolio“, nei „Laumės“, nei „Desertinio“. „Astros“ restorane – picos, „Tulpėje“ – batai.

Ar kada nors jis pagalvoja, kad dabartiniame Kaune nėra nė vienos vietos, kur mudu galėtume išgerti kavos „kaip senais laikais“?

Kita vertus, jeigu nebėra jokio „mudu“, tai gal ir vietų nebereikia?..

♦ ♦ ♦

Ir visas gyvenimas – kaip toje „The Cure“ dainoje: *and wait, and wait, and wait for something to happen...*

Ir laukti, ir laukti, ir laukti, kol kas nors nutiks.

Bet nenutinka.

Laukiau, laukiau – o nenutiko nieko! Šimtą ir tūkstantį kartų lingavau ant vonios krašto, apsiglėbusi rankomis. Manot, šimtas ir tūkstantis – tai daug? Jeigu kasdien, tai tik treji metai. O jų būta žymiai, žymiai daugiau!

Kas yra laikas? – rašė tasai Kanovičius. „Liūdesys, daugiau nieko. Ar man ne vis tiek – liūdesio vidudienis ar liūdesio vakaras?“ Ir aš tikrai gerai tai žinau. Kaip laikas virsta liūdesiu, o liūdesys laiku. Tuščiu, prašvaistytu, niekaip neužfiksuotu. Nes juk tas pats – vidudienis ar vakaras.

Troleibusai, kontoros, krautuvės. Kartais eidavau į svečius. Užkąsdavau, išgerdavau vyno. Paršliauždavau namo. Kai žmogus (aš) koncentruojasi į kūno pagirias, sielos skausmas tampa nebe toks svarbus.

Beje, pažinojau vyrą, kuris gerdavo vien tam, kad galėtų būti neištikimas savo žmonai. Kitaip nedrįso. O aš gerdavau tam, kad pagaliau apsiverkčiau iš sielvarto.

Sakoma, kad įkaušus širdies skausmas visada atrodo didesnis nei yra. Girto ašaros! – juokiasi žmonės. O gal kaip tik priešingai: kai esame blaivūs, mums tik a t r o d o, kad skauda mažiau?

Tuomet atrodė, kad nebegalėsiu mylėti nieko kito – bet kartu nebegalėsiu mylėti ir jo. Atrodė, kad ir ką kalbėčiau ar rašyčiau, niekad neberasiu tinkamų žodžių tam liūdesiui išreikti.

Iš tiesų neįmanoma tinkamai aprašyti nei meilės, nei sielvarto. Nėra tokių žodžių, nuo kurių kūnas eitų pagaugais, o

akys pritvinktų užuojautos ašarų. Menas dažniausiai bejėgis. Išskyrus, žinoma, teatrą. Nes aktoriai išmoksta staugti, ir juos apšviečia tinkama šviesa.

Gregory Davidas Robertsas, „Šantaramo“ autorius, cituoja senovės sanskrito legendas apie nulemtą meilę, apie karminį ryšį ir sielas, kurioms skirta susitikti ir apžavėti vienai kitą. Pasak tų legendų, mylimas žmogus atpažįstamas iš karto – iš sparnų, kuriuos matome tik mes, o ilgimės jo taip, kad daugiau nieko nebegalime mylėti.

„Tos pačios legendos byloja, kad tokia lemtinga, beatodairiška meilė kartais būna skirta tik vienai iš dviejų sielų.“

– Ir kaip tu išvis tikėjai kažkokia karmine meile? – vėliau paklaus Monika. – Tu, blaivaus proto žmogus?!

Nežinau. Aš tik iš paviršiaus – blaivaus proto. O viduje – sanskrito legendos, arabų kaligrafija. Išpaišyti likimai, nė vieno ženkle pro šalį.

• • •

Rolandas Rastauskas rašo, kad keliaujame ne tiek naujų vietų pamatyti, kiek savęs kito išvysti, įsikalbėtų įpročių odos nusinerti. „Ir ką gi randame tame magiškame galutiniame taške? Save senąjį, be abejonės.“ O kartais viskas dar banaliau, ir traukia tas pats klibantis staliukas, „katiniški“ Atėnų halių kvapai ar antikvariato poezijos lentyna Sicilijos alėjoje, „traukia kaip neišnagrinetos biografijos mazgai, kaip sapne pamiršti fragmentai, kaip dalys, be kurių neišsivaizduojama visuma“.

*O mes, moterys, jaučiam savo esmę nematydamos.
Pasiduodam Mėnulio ritmams, verkiame tamsoje,
sapnuojam ateitį ir mylimuosius, ieškom slaptųjų prasmių
mažaraščiuose jų laiškuose. Kai vyras padeda tašką,
mes jį apraizgom prasmių labirintais.
Ir taškas jau nebe taškas, o meno kūrinys.*

Monikos Požerskytės nuotr.

Radijo laidų vedėja Ugnė Barauskaitė 2002 metais į literatūros pasaulį įsiveržė jaunatvišku, šmaikščiu romanu „O rytoj vėl reikės gyventi“. 2005 metais pasirodė antrasis romanas „Dešimt“. O štai trečiosios knygos teko laukti daugiau nei dešimtmetį. Kodėl taip ilgai? „Nes kartais gyventi yra svarbiau nei rašyti“, – sako autorė. Kelionės po Artimuosius Rytus, kitų kultūrų patirtys, vaikystės išpūdžiai, skaudžios išpažintys ir, žinoma, vyrai. Poetiškai, lakoniškai ir paprastai.

Kas yra bohema? Toks gyvenimo žanras. Laisvė būti kitaip.

Pirkite internetu
www.tytoalba.lt